

<http://www.konyv7.hu/magyar/menupontok/felso-menuser/folyoirat/fedezzuk-fel-posztpetofit--szilagyi-akos-esete-a-megtalalt-petofi-versekkel>

Fedezzük fel Posztpetőfit! – Szilágyi Ákos esete a megtalált Petőfi-versekkel

Szénási Zsófia - 2017.09.20.

Krisztinavárosi otthonában fogad, a környéknek állítólag különös „irodalmi atmoszférája” van. Több neves írónk és költőnk is lakott erre felé, Babits, Kosztolányi, Schöpflin Aladár, Ottlik, Márai. Most megjelent kötetében nem velük, hanem egy másik, általa nagyra tartott költővel, a nemzet élő lelkiismeretével, Petőfi Sándor eddig rejtett és most napvilágra került irodalmi hagyatékával ismerteti meg az olvasóit. Játék és komolyság, irodalmi poén és hihetetlen alaposággal kidolgozott fikciós életrajz jellemzi a könyvét. A Petőfi modorában megénekelte nemzeties költemények, magyar

nóták és egy hős-ének első olvasatra a belőlük áradó iróniával és humorral fogják meg az olvasót, miközben számos mélyrétegük van. Petőfi versek 21. századi tartalommal, avagy kortárs életérzés 19. századi hangulatú poézisban.

– Posztpetőfi alakjával a barguzini legendára egy másik legendát épített rá, nevezetesen, „egybegyűjtötte” Petőfinek hosszú szibériai tartózkodása alatt írt szerzeményeit, megalkotva ezzel egy sohasem létezett „corpus Petyofiensist”, tudományosnak látszó hivatkozásokkal, jegyzetapparátussal, komolynak tűnő tudományos háttérrel. Hihetetlen kifinomultsággal és részletességgel kidolgozott posztpetőfis világa ijesztően valóságosnak tűnik. Hogyan kezdődött ennek a fiktív világnak a kiépítése?

– Ez a fikció nem az enyém. Azóta létezik, amióta Petőfinek a segesvári csatában vagy a csata után nyoma veszett. Egyszerűen eltűnt. Ma sem tudjuk, hová és hogyan. A szibériai rabság mítosza annak idején részét képezte az össznemzeti gyászmunkának: a túlélők, kortársai, barátai, a közönség nem tudták elengedni őt, nem tudták elfogadni, hogy Petőfi hirtelen nincs többé, hogy a nemzet legnagyobb költője élete, alkotóereje virágában eltűnt. A gyászmunkának, a veszteség lelki feldolgozásának mindig van egy olyan átmeneti szakasza, amikor

a gyászoló egy maga teremtette képzeleti világba menekíti veszteségét, azaz kitalál számára egy képzeleti világot, amelyben változatlanul tovább élhet. Nagyon jól tükrözi ezt az egyik legközelebbi barát, Jókai szó szerint ezzel a címmel született nagyszerű verse, a *Phantasmagoria*, amelyben azzal a gondolattal játszik el, mi lenne, ha Petőfi visszajönne a „Koliván folyó rettenetes bányáiból”, ahol addig „ólmot tört”, ha az orosz cár a török szultánnal versengve visszaadná őt nekünk, ahogy a szultán adta vissza akkoriban a Corvinákat. Persze, Jókai *Phantasmagoriája* költői fikció volt, és inkább arra szolgált, hogy ironikus tükröt tartson a Kiegyezés utáni Magyarország elé, a forradalmi eszmékről lemondó, a prózai hatalmi viszonyokkal kiegyező, megalkuvó kortársak elé, önmaga elé is. A versben megjelenő valóság olyan kisszerű, sivár, lehangoló a visszatért a Petőfi számára, hogy könnyek között kéri, engedjék vissza őt ólombányájába, attól tartok, ezt kérné tőlünk ma is, ha visszatérne és erről szólnak a most kötetbe gyűjtött barguzini versek is. De a „mi lenne ha visszajönne” – a költői fantázia terepe, az igazságot költői eszközökkel megmutató fantazmagória. Van azonban egy másik fantazmagória is, amely a valóságot koholt képekkel, hazugsággal igyekszik helyettesíteni, és amelynek sem gyászmunkához, sem politikához semmi köze. A Morvai-féle barguzini expedícióról beszélek, amely a 90-es évek elején a csöppnyi tudástól kótyagosak magabiztosságával kiáltotta világgá, hogy megtalálta, amit keresett: Petőfi földi maradványait. Tudjuk, aki keres, az talál. Ez a valóságnak beállított áltudományos fantazmagória szolgált aztán alapjául egy újabb költői fikciónak, fantazmagóriának, miszerint ahol a csontok voltak, ott verseknek is lenniük kell, csak meg kell

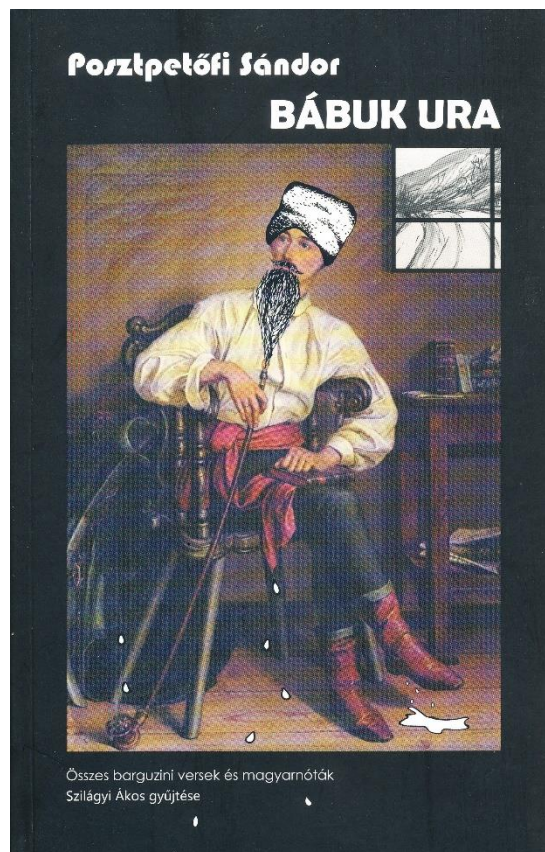
találni őket. Így született meg aztán ez a kötet a Petőfi utáni Petőfi – Posztpetőfi – összegyűjtött barguzini verseivel, magyarnótáival, még egy hőséneket is „találtam”. Azért persze nem teljesen előzménytelenül. Már a 19. század végén akadt olyan magyar költő, bizonyos Bartók Lajos, mint arról Margócsy István számolt be nemrég a Petőfi-mítosz történetét bemutató kitűnő tanulmányában, aki eljátszott a gondolattal, hogy megírja Petőfi szibériai verseit, de ebből nem lett semmi. A „szibériai Petőfi” mítoszához logikusan illeszkedett az „orosz nyelvű Petőfi” mítosza, hiszen feltételezhető volt, hogy szlovák származása révén a deportált Petőfi gyorsan megtanult oroszul. A barguzini expedíció tolmácsa is talált és le is fordított huszonnégy ilyen „Petőfi-verset”, amiket a barguzini plébános jegyzett föl, mivel népdalként is ismertek voltak, persze álneveken. Három ilyen Petőfi-álnevet is azonosított a barguzini filológia: Petrovics, Petifájev és Zander. Ezek után kézenfekvő volt, hogy azonnal beindul a magyar irodalom Petőfiversíró gépezete, de egészen 2000-ig kellett várni, hogy a Parnasszus folyóirat egy *Barguzini versek* című különszámot jelentessen meg, amelyben sok mai költő írt barguzini verseket, az első Posztpetőfi-verseket én is ebbe a számba írtam. De ez nyíltan vállalt költői játék volt, amely játékként komolytalanította el az infantilis barguzini csontkeresők és nemzeti ereklyefeltalálók „tudományos” munkásságát. Itt a létező szerzői névalakhoz csatoltak új, mások által írt műveket. Más irodalmi játékokban a szerzői névalakot is kitalálták és e kitalált szerzőt keltette életre – irodalmi életre – más szerzők, költők, írók, filológusok sokasága. A legismertebb kitalált írói névalak Hizsnai Zoltán teremtménye volt: Tsúszó Sándor, egy soha nem

létezett határontúli magyar költő, akinek megannyi magyar író, költő, irodalomtörténész írta, kutatta, feltárta életművét Hizsnyai később a *Legyél helyettem én* című „Tsúszó-breviáriumban” adta ki. Még egy játék jut eszembe, ebben nem vettem részt, amikor József Attila öregkori verseit írták meg mai költők. Ezek az irodalmi játékok abból indultak ki, hogy a szerzői név maga is egyfajta misztifikáció, amelyben a szerző mitikus névalakká válik, akinek műveket tulajdonítanak. A barguzini versek Posztpetőfije is ilyen költőien valós névalak. Petőfi esetében ezt a név-játékot csak még inkább kiélezi, hogy a Petőfi maga is felvett név, a költő neve, melyet a Petrovics Sándornak született személy maga adott magának. A *Nemzeti dal* költőjét nem hívhatták Petrovics Sándornak. Nem azért, mintha Petőfi szégyellte volna származását, hanem azért, hogy politikai hitvallását nevével is kifejezésre juttassa: a polgári nemzet nem származási – etnikai vagy rendi –, hanem politikai közösség, amelynek származásától függetlenül bárki egyenjogú tagja lehet, ha azonosul ezzel a közösséggel.

– Nagy költőinkre gyakran úgy gondolunk, mint valamiféle távoli, a Parnasszuson ülő félisteni lényekre.

– Föltéve, hogy már nem élnek, tehát abszolút távolság választja el őket tőlünk, a jelentől. Ebben az abszolút távolságban még saját őseink, halottaink is istenülnek valamiképpen, örök képpé válnak emlékezetünkben, a halottkultusz eredetileg az istenült ősök kultusza. De kulturhéroszainkra, így költőinkre is, nem úgy gondolunk, mint halottakra, hanem mint örökéletűekre, szerzői neveik tulajdonképpen istennevek, kultuszaik pedig istenkultuszok. Persze, mi már ismerjük a jelenbeli istenülést is,

amikor a piac sztárol valakit. Petőfi egyébként ilyen piaci értelemben is istenült, mivel az első író-sztár volt a magyar irodalomban. De a sztár „istenülése” a piaci időbe van zárva, márkanevet, ismertséget, sikerességet, keresettséget jelent, és mindez igencsak mulandó valami. Petőfinek ez a piaci istenülése, „sztárolása” feledésbe is ment, annál is inkább, mert korai halálával szinte azonnal kezdetét vette az az istenülés, amely a kulturális „nagy időben” megy végbe és csakugyan az égbe költözteti választottait.

Visszakanyarodva a kötethez és Petőfihez; szimbólumok erdejében találjuk magunkat, ha kézbe vesszük a könyvet. Petőfi „új” életrajza szerint 1956-ban halt meg, azaz 133 évig élt, kedvelték az orosz futuristák, alakját Borisz Paszternak bedolgozta a Zsivágo doktor szibériai fejezeteibe,

az idős költő megírta az Egy mondat a zsarnokságról című verset, amely később Paszternak közvetítésével jutott el Illyés Gyulához és megérte az 56-os forradalom kitörését.

– Azt mondanám, ahogy létezik költői etimológia, létezik költői filológia és irodalomtörténet is. A tudományos filológiától a költői filológiát, közelebbről mondjuk, a tudományos Petőfi-kutatástól a költői Petőfi-kutatást az különbözteti meg, hogy utóbbi eredményei cáfolhatatlanok. A tudományos igazság cáfolható, a költői igazság cáfolhatatlan: egy verset ítélnünk jónak vagy rossznak, de nem cáfolhatunk. Költői állításként cáfolhatatlan Petőfi barguzini tartózkodásának és kiterjedt barguzini életművének ténye. A barguzini expedícióval éppen az volt a baj, hogy nem költői expedíció volt, vagyis egy hóbortos magánember fantazmagóriáját a valóság síkjára próbálta átültetni, tudományosan állítva tényeket, amelyek ilyenformán cáfolhatók és rendre cáfolták is őket. Kicsit olyan ez, mint amikor – az ismert példánál maradva – az avatatlan néző, aki először kerül színházba, valóságnak véli a költészetet és felrohan a színpadra, hogy kiszabadítsa Othello fojtogató kezéből Desdemonát. Pontosan így szaladt föl Petőfi szibériai mítoszának színpadára a kazánkovács Morvai, hogy valóságként mutassa be a fantazmagorikus földi maradványokat. Ezzel szemben a barguzini versgyűjteményben minden a költői fikció színpadán zajlik, nincsenek tényállítások, nincs tudományosság, legfeljebb ennek paródiája. Úgyhogy ez a barguzini Petőfi és az ő szellemi maradványai – a versek – cáfolhatatlanok, ellentétben a földi maradványok cáfolt igazságával. Persze, személy szerint nekem csak jól jött a barguzini Petőfi-fikció, mert az utóbbi években írt

verseim ennek az abszurd fikciónak a keretében álltak össze valamilyen egységgé. Az öreg, sőt aggastyán Petőfi elképzelése sem új. Egy 1898-ban, a 48-as forradalom ötvenedik évfordulója alkalmából *A Hét* című irodalmi lap által a kortársakhoz intézett tréfás-komoly körkérdésére – *Ha Petőfi élne, milyen volna az élete?* – több író is eljátszott már az „öreg Petőfi” fikciójával. Nekem sem volt nehéz ebben az „öreg Petőfi” fikcióban saját öregkorom lírájának keretét felismerni. De annak jó kerete lett a képzelt barguzini Petőfi névalakja, hogy ő mindenki számára a szabadság költője, az engesztelhetetlen zsarnokellenesség megtestesítője, márpedig az utóbbi években azt tapasztaltam, hogy szinte bármihez nyúlok költőként, minden kis „neszméből” – Arany János nevezte a költői ihlet kiindulópontját az angol non-sense-et magyarítva – szabadságharcos politikai vers lesz, persze, politikán nem a hatalmi huzakodást, hanem a közösség ügyét értve.

– Ráadásul ahhoz képest, amikor az első versek megszülettek a politika nagyon megerősödött és egyre nagyobb intenzitással van jelen a mindennapi életünkben. Petőfinek saját korában is, és most is muszáj reagálnia a történésekre.

– Így van, Petőfi nem alkuszik. Azon van, hogy a politika értelmét visszavegye a hatalomtól. A politikát olyan mértékben magába szívta a mai hatalom, hogy utálatossá vált: az emberek többsége menekül előle, látni se, hallani se akar semmi politikát, ezzel azonban saját közemberségéről, a közös ügyek intézéséről mond le. A hatalom nemcsak kiveszi a közösség kezéből ügyei intézését, hanem úgy intézi, hogy osztoznia se kellje ebben senki

mással és lehetőleg vissza se kelljen adnia többé azoknak, akik a közös ügyek intézését egy időre rábízta. A politikai közösség – a nemzet – önmagától való elidegenedése mára olyan fokot ért el nálunk, hogy a szabadságot is sikerült megutáltatni vele. Egészen abszurd világba csöppentünk a rendszerváltás meséjének végére érve. A 90-es évek közepén írtam egy elégikusan parodisztikus poémát *Szittyá-szótyár* címmel – csak most látom, hogy ez volt a barguzini versek közvetlen előzménye, de ez a poéma az önmagát túlélte, holt múltat, a politikai közösség emlékezetében megdermedt múltat – kísérteties, hősi, katasztrófális múltat – vonultatta fel, ahogy ezt akkor a poéma alcímében – Poszt-Feszty körkép – jeleztem is. Ezzel szemben a most megjelent Posztpetőfi-kötet, noha a 133 évet megért barguzini Petőfi matuzsálemi alakja a múltból ködlik fel, kizárólag a jelenről szól, a mi abszurd, meghaladhatatlannak látszó örökjelenünkről, a helyi jelenidőről és a világjelenről, a jelen taposómalmáról, amelyben a világ 1914 óta dagasztja a sarat. Ennek a jelenidőnek csak villódzó reklámképe a magyar politikai jelen, a jelenkornak ez a provinciális karikatúrája, amely pontosan így – karikatúraként – nyomódik le a kötetben is. Persze a Posztpetőfi politikai versei mellett ott vannak az elégikus, groteszk léthelyzetek és örök témák, a létezés mint láger és a világ mint láger, az öregedés mint fogság, és a halál mint a barguzini rab legfőbb játszótársa.

– **De a kötet elégikus, resignált lírai hangja – a halállal és az elmúlással való szembenézés hangja – mégsem morbid, nem humortalan, nem zárja ki, inkább magába foglalja a nevetést is.**

– Nagyon is. Ebben van az általam – és kissé talán egész nemzedékem által – választott költői út mai korszerűtlensége, az abszolút irónia hanghordozásának avittas színezete, amit persze én boldogan vállalok, miközben érzem, átélem, hogy mindinkább a múlthoz tartozom magam is, mint a jelenhez vagy, ha van még ilyen tartománya az időnek, a jövőhöz. Saját költői bőréről úgysem bújhat ki az ember. Miért is tenné? Minden igyekezet, hogy trendinek látsszon, szájalmas igyekezet, ácsingózás a nemigazi létezésre, erőlködés, hogy látsszon, kézzel-lábbal jelezze: még ő is itt van, még vele is számolni kell, holott már nincs itt, már csak hiányával lehet itt, és különben sem számolnak itt már senkivel és semmivel, a látszatokat és a profitot kivéve. Mintha kialakulóban volna valami az új irodalmi trendiség – kánonnak is nevezhetjük –, ami az iróniát, játékot, nevetést túl könnyűnek találja és száműzi a „komoly” irodalomból. „Új komolyságnak” is nevezhetném ezt az új normát, ízlést és elvárást, amely korántsem elitisztikus, bár elitista olvasatban is megjelenik. Annyiban új, hogy ez a nárcisztikus komolyság: az egyén, az ego önmagában tetszelgése, önmagában talált gyönyörűsége mindig komoly, csak az izolált egyes ember képes ilyen halálosan komolyan venni önmagát, miközben a világot, minden más embert semmibe vesz, vagy csak saját egója kiterjesztéseként vesz komolyan. Irtózáttal tölt el ez az új trend, a szelfista kultúra trendje, amely az irodalomban is mindinkább teret nyer. Mindenesetre innen ennek a kultúrának az irtózása a nevetéstől, az öniróniától, az én semmibe vételétől, vagy legalábbis vidám viszonylagosságának tudatosításától, a kívülről látott Nárcisz komikumáról. Mintha a középnemzedék írói nem is egészen értenék, hogy kerül a komolytalan nevetés egy olyan komoly

asztalra, mint az irodalom, mintha nem érzékelnék a létezés komolytalan, nevető aspektusát, amely nélkül pedig nem létezik igazi irodalom, igazi költészet, se nagy, se kicsi, csak elhaló irodalom és agonizáló költészet létezik. De a mai helyzet talán csak átmenet valamihez, amit még nem látunk. Micsoda frenetikus humora volt a 19. századi magyar irodalomnak, nemcsak Petőfinek, hanem Aranynak, Jókainak is – elég az *Elveszett alkotmányra*, a *Nagyidai cigányokra*, Jókai nagyszerű szatirikus verseire utalni –, nem beszélve Mikszáthról, és persze a Nyugat is elképzelhetetlen nevetés, Karinthy paródiái, Kosztolányi játékossága nélkül. Nemcsak a humoros műfajokról, hanem a világ karneváli látásmódjáról van itt szó, amelynek nemzedékemben talán Esterházy Péter volt idáig a legnagyobb képviselője, igaz, még ő is elkomorult az utóbbi évtizedben. Mitagadás, önmagamhoz képest, én is elkomorultam kissé, de ennek semmi köze a nárcisztikus komolyság új kánonjához vagy trendjéhez.

– **Posztpetőfi alakjával egyúttal tehát az irodalmi kánonnal is szembe megy?**

– Nem, ez is csak látszat, erőlködés volna. Csak semmi szembeszegülés, semmi harc, semmi kihívás. Egyszerűen csak megyek, ahogy eddig mentem, és közben látom, érzékelem, hogy szembemegyek valamivel, mert csak így tudok menni, ilyen röhejesen. Megrögzöttség, rossz szokás, inercia. Igaz, valaha hitvallás és program volt. De hol van az már? A nemzeti kánon komolysága nem tegnap óta létezik, még ha a régi komolyság más töről fakadt is, nem nárcisztikus komolyság volt, hanem a szentség, a szent nemzeti ügy komolysága. De akkor is kirekesztődött belőle minden profanitás, köznapiság, élet, kirekesztődött a nevetés: Petőfi frenetikus humora, Arany isteni humora. Arany – legnagyobb humoros költőnk, persze nem úgy, ahogy a humor szót ma használják, hanem ahogyan ő vagy

Reviczky Gyula használta egykor, egész humorelméletet alkotva és a humort az éltető nedvességgel kapcsolva össze. Ahogyan Cervantes, Shakespeare, Rabelais vagy Gogol és Puskin humorosak és ahogy, igen, igen, Kafka humoros. Mindig is a fenségeset és az alantast, az égit és a földit, a szentimentálist és az ironikust, a komolyt és a komolytalant összekapcsoló művészet vonzott, az egyoldalú komolyság pedig taszított. A komolyság nevetés nélkül olyan, mint a Fehér Bohóc önmagában, a csetlő-botló Auguszt-bohóc nélkül: nem áll meg önmagában, művészi értelemben nem lehet igaz. Az egyoldalú komolyságban mindig van valami represszív. Még a művészetben is. Nem kiszabadít a félelem béklyóiból, hanem megkötöz velük. Márpedig az ember – nevető állat. Már Arisztotelész megfogalmazta ezt, a nevetést az értelemmel és a halállal, tehát igencsak komoly dolgokkal kapcsolva össze. Komolyság nélkül nem lenne min nevetni. De ahol csak komolyság van, nevetés nincs, ott az emberi világ beszűkül vagy véget ér. Az állatok nem nevetnek, de a robotok sem. A mesterséges intelligencia mindenre képessé válhat, a nevetés képességét kivéve, persze, nem a programozott nevetés-funkcióra gondolok.

– Azt írta a bevezetőben, hogy még kerülhetnek elő újabb művek... Mit várhatunk?

– Születik néha még a barguzini ihletből egy-egy Posztpetőfi-vers. De úgy érzem, hogy ezzel a kötettel lényegében kimerítettem lehetőségeimet a költészetben. Amire képes voltam, azzal megvagyok. Csodák persze mindig vannak, de nekem jobb lenne, ha most már nem lennének, mert szeretnék végre eddigi

több évtizedes művészetelméleti kutatásaim összegzésére, megírására, befejezésére koncentrálni: befejezésre vár többek között egy monográfia az ikon-témában, egy másik, amelyik az ornamentika elméletéről szól, egy harmadik az ortodox keresztény temetés és halál-felfogás történetét tárgyalja, aztán szeretném befejezni évtizedek óta íródó-szövődő szerelemfilozófiai könyvemet is.

Szénási Zsófia

Posztpetőfi Sándor: Bábuk ura. Összes barguzini versek és magyarnóták. Szilágyi Ákos gyűjtése. Noran Libro Kiadó, 2017. 212 oldal, 2800 Ft

Forrás: Könyvhét online